

109562

Cena 15 vinarjev.

(Peterlin Sloveč)

Raz Marijino srce

igrokaz v 5. dejanjih s predigro

[1906]

Založilo ured. „Novega Lista“.

Tiskarna Dolenc (Fran Polić) — Trst.

Založilo

Lichtenflurnov
pravod.

2394

(Peterlin Alojz)

V 99. v. 1

Raz Marijino srce

igrokaz v 5. dejanjih s predigro

[1906]

109562

109562

8/ FEB 689/1951

Prolog.

Živela v časih neke vojvodinje
pobožna mati v njeni je deželi;
tež hčerka Stanka bil zaklad jedin je. —
V uboštvu svojem srečno sta živeli,
dokler ni v borno prišla njih posest,
posetit ljube matere boleost. —
Odkod pomoči, da otme življenje
tak drago svoji materi nje hči?
Uboštvo samo vidi nje trpljenje,
in za zdravnika tu denarja ni. —
A nekaj ji pobožnost narekuje,
in ona njen nasvet prav dobro čuje:
v kapelico se gozdno tja napoti,
kjer Mati vseh, Marija, vsem srce
ima odprto, milostne roké.
Pred kip poklekne njen in moli, moli
srčno, kot ni molila še nikoli:
naj še ohrani mater ji siroti;
in Ona z vrata vzame križec zlat,
osupneni ga Stanki podeli —
Hvaležna Stanka pohiti ga dat
zdravniku grajskemu, da jej ozdravi

nje mater bolno.
. Kmalo se izve,
kam križec raz Marijino srce
izginil je. — In dasi vso resnico
v zagovor svoj je Stanka govorila,
je vendar vojvodinja obsodila
v to jo : naj se odseka ji desnica,
češ, z njo je ona božji rop storila ;
in to naj pri kapeli se zgodi ! —
Kako se Stanka zdaj razvesel !
In nova nada spet se seli ji v srce !
da, tamkaj v gozdni bo kapelici
Marija milostna skazala nje nedolžnost. —

Pred njo poklekne in pa moli
srčno, kot ni molila še nikoli.
In čudo, glej ! Marijin kip se oživi :
in Ona z glave sname krono zlato
in jo nedolžni Stanki podeli.
Pretreslo to gospodo je bogato,
ki Stanko pripeljalo je le sem,
nedolžnost njeno zdaj je pripoznala,
in pripoznala milost je Marije.
In vojvodinja je na kraju tem
svetišče s samostanom sezidala :
naj rod še pozni tu časti Marijo ! —

* * *

In zgodbo to naj v slavo, v čast Marije,
pred Vami igra naša zdaj razvije !

Alojzij Peterlin.

O s e b e :

Zmagoslava, vojvodinja.

Ljudmila, kneginja sosedne dežele.

Božena, prva gospa na dvoru Zmagoslave.

Vera, }
Vlasta, } dvorkinji.

Bela, prijateljica vojvodinje.

Stana, uboga deklica.

Sara, njena mati.

Milena, „ prijateljica.

Več drugih dvorkinj,

Igrokaz v 5. dejanjih s predigro.

P r e d i g r a .

(Gozdič z malo kapelico. Nje vrata zaprta. H kapelici vodata 2 stopnici.)

1. p r i z o r .

(Vera, prišedši z desne z lepim jerbasom malih vencev, stopi pred kapelo. Ovenča kapelo znotraj in zunaj, spodnji del vrat. Nato poklekne. Božena vstopi na desni; zagledavši Vero, postoji in se glasno smeje) : Ha, ha !

Vera (se boječe ozre) : Kdo tu ? A vi ste, Božena ? In čemu se smejete ?

Božena : Kdo bi se ne smejal ? To je prizor, kakoršnega še dolgo nisem videla. Neumnost, otročarija

Vera : Otročarija ? Ne vem

Božena : Da, da, še več, komedija, dovolite. Vera — najbolj duhovita oseba našega dvora — na kolenih, pred gozdno kapelico, zamaknjena na v Marijino podobo ! Ha ha ! Včasih se pa vendar tudi izobraženemu človeku zvrtilo peto kolo v glavi.

V e r a (*ponosno*): Vojvodinja mi je ukaza'la in storila sem

B o ž e n a: Ukazala, da tu klečite?

V e r a: No, — naj okinčam to gozdno kapelico.

B o ž e n a: Ste li radi to storili?

V e r a: Rada, pokorna ukazu svoje vladike.

B o ž e n a: Ne, vi ste v istin' dobra dušica; jaz bi se ne hotela toli ponižati.

V e r a: In zakaj ne?

B o ž e n a: No, moliti. Že samo beseda „moliti“ mi je dovolj

V e r a: Kako to?

B o ž e n a: Ne zaupam Vam sicer, a naj bo. No, povejte, Vera, kdo bi se že ne naveličal moliti? Na knežjem dvoru ni drugačno življenje nego v kakem samostanu. Moliti in se postiti, to so najvažnejše točke naših pravil. Je morda drugače?

V e r a: Nekoliko istine je v vaših besedah, ali....

B o ž e n a: Recite, sama istina! To ste vi že enkrat priznala, a sedaj nočete nič več slišati o tem Li-ne veste, kako ste me enkrat tolažila, ko sem vam tožila, kako se mi studi bogoljubno življenje na našem dvoru. Vi sama, da sama vi, ste rekla, da stara gospa kmalu umrje in z njo tudi strogo in prenapeto življenje naše.

V e r a: Saj je umrla stara gospa.

B o ž e n a: Umrla; ali to pobožno življenje znjo ni umrlo. Živimo še vedno, kot stari, prena

peti puščavniki v tebajski puščavi. — Ni tako?
— — Vi pa ste rekla, oh, da bo —. Primanjkuje
mi besed.

V e r a : Kaj sem rekla ?

B o ž e n a : Kako se hlinite, hinavka !

V e r a : Ali morda, da bo nova gospa ži-
vela drugačno, po najnovejših načelih knežje
ga rodu ?

B o ž e n a : Kj seveda, to ste rekla in me s
tem tolažila.

V e r a : Saj naša nova gospa res živi go-
spodsko in elegantno

B o ž e n a : No, kedaj neki ? Nekaj časa sem
trpela in pričakovala boljših časov, meneč, ko po-
zab mlada gospa rajuko svojo vojvodinjo, da po-
stane lahkoživa in vesela. Kako sem se že veselila
novih iger in veselic, ki se bodo vršile poslej na
našem dvoru. A ve zlate, nadepolne sanje, kje
ste ? Zastonj sem vas pričakovala, zaman hrepe-
nim po Vas. Ves svet mi je odmril in jaz njemu.
Temu lepemu, divnemu, krasnemu svetu . . . Oh,
grozno . . . !

V e r a : Le pomirite se, ne bo tako hudo.

B o ž e n a (*nevoljno*) : Vi ste brez pameti
Rečete, da ne bo tako hudo. Vem, da hujše ne
bo, saj ne more hujše biti.

V e r a : Potrpite malo.

B o ž e n a : Kako dolgo ? Menda, da bom
sključena in siva starka, ki ne bo za drugo, kot
za strašilo in smeh ?

V e r a : Naša vojvodinja je še jako mlada. Lahko se se zboljša naše stanje. Mogoče, da še doživimo prav vesele in zlate čase.

B o ž e n a : Nikdar, nikoli. Naša vojvodinja je mlada po letih, a po mišljenju je stara nad 80 let. Zamišljena je in čmerna. Danes je prvi dan po dolgotrajnem žalovanju, in nisem doživela še prav nič veselega.

V e r a : Ste že pozabili na vožnjo semkaj li kapelici ?

B o ž e n a : O, ta vožnja ! Ta nas pač ne more zabavati. Ž njo ima naša vladika namen počastiti to gozdno svetišče. Kako naj nas razvedruje le sveto petje in ječanje pred Marijino podobo.

V e r a : Vojvodinja spolni s tem zadnjo prošnjo dobre ranjke matere.

S t a n a (*prišedši z dvema rožnima grmoma. Ostane boječ za kapelico.*)

B o ž e n a : O, sveta pobožnost ! Ti si nam znorela staro gospo popolnoma ---

2 p r i z o r.

V e r a (*opazi Stano*) : Kaj bi rada ?

B o ž e n a (*se hitro obrne*) : Tuje dekle. Kako se zoveš ? Kaj iščeš tu ?

S t a n a : Zovem se Stana. To grmičje duhtečih cvetlic sem prinesla s seboj, da z njimi okinčam kapelico. Še nobeno poletje jih ni bilo toliko.

Božena: Obdrži jih le zase.

Vera: Prinesi jih sem. Poiščem mestece, kjer se bodo tvoje cvetke najlepše podale. (*Stana postavi vrtnice k uhodu kapelice.*)

Vera: Pa so res lepe

Stana: Kaj ne da so. Slišala sem da hoče presvitla gospa vojvodinja sama počastiti to gozdno kapelico? Je li res?

Vera: Seveda.

Stana: Vojvodinja gotovo ne zavrže skromnega darila uboge sirote, saj je pobožna in dobra mati zapučenih ubožcev.

Vera: Kako ti to veš?

Stana: Kako bi ne vedla? Saj govori vsa dežela o njeni dobroti. Njej in svetej Devici bodi posvečeno moje darilce.

Vera: Prav imaš dobra Stana. Ostani vedno tako blagega srea.

Božena (*jezno*): Blebetulja!

Vera: Slušaj! Vojvodinja prihaja. Že se čujejo glasovi ubranih strun Stanka, sedaj lah o odideš

Božena (*jezno*): Poberi se!

Stana: Da, grem takoj. (*k Vera*) Samo vas dobra gospa, prosim, pazite malo na moje cvetke

Vera: Bodi brez skrbi.

Stana: Z Bogom, plemenita gospa (*Odide na levo. Božena se porogljivo smeje.*)

3. prizor.

(Petje se bliža. Druga kitica se čuje za odrom. Pri tretjej vsopijo dvornice in se postavijo na desno. Vera stoji poleg kapelice. Božena prav ponosno spredaj na desni. Konečno pride vojvodinja. Njej sledi Vlasta, ki nosi blazino pregrnjeno s tančico. Na blazini mala skrinjica. Ko pesem vtihne nastopi vojvodinja.)

Pesem.

- 1) Tam, kjer božja vsa narava,
spava sladko in molči,
tam kjer tajna je dobrava,
lep Marijin kip stoji
- 2) K njej z molitvi o hitimo,
saj uteši vse gorje;
Devo sveto zdaj prosimo,
prošenj ona na prezre.
- 3) Sem ozrimo se v kapelo
v mater devo, rajski cvet;
pesmi pojmo jej veselo,
naj proslavlja ves jo svet.

Vojvodinja: Prvič sem stopila sama na ta sveti prostorček; do sedaj me je vodila semkaj vedno blaga roka moje matere. Danes prvič izrečem kot vladarica te dežele, sicer z žalostnim srcem, brez ljubega spremstva materinega, vendarle prešinjena svetega veselja :

„Marija bodi mi pozdravljena!“

Vse: Bodi pozdravljena, o Marija!

Vojvodinja: Toda nisem še zadostila poslednjim vročim željam moje ljube matere (*Vzame iz škatljice, dragocen križec*). Tu glejte mal križec iz čistega zlata posejan z dragimi kamenčki in biseri.

Vlasta: Enkrat sem že imela čast videti to dragocenost. Pokazala mi jo je ranjka svitla vojvodinja.

Vojvodinja: To je bila zate res velika čas. Ne vem, če je bila še katera druga tako srečna. Zaradi svoje starosti je ta mala stvarica jako pomembna.

Vlasta: Svoje starosti? Kako to?

Vojvodinja: Torej poslušaj! Križec je iz Jeruzalema. Naš praded Balduin, drugi Jeruzalemski kralj ga je dobil. Veliko let je bil hranjen na grobu Izveličarjevem dokler ga ni po smrti Balduinovi podedovala naša vladarska rodbina.

Vlasta: Kaka dragocenost!

Vojvodinja: In sedaj hočem zadostiti slednjemu ukazu moje pobožne matere. Ta križec naj bode odslej edina last presvete Device. Da ga hočem obiti z lastno roko na Marijino podobo, obljubila sem materi na smrtni postelji. Obljubila sem in rada izpolnim obljubo.

Vera: Istinito, to je vzvišen dar!

Vojvodinja: Odprite vrata kapelice. (*Dve dvorkinji odpirate vrata. Vidi se Marijina podoba v opravi z zlato krono na glavi. V levi ima*

žezlo, desnica počiva lahko v naročju. Okrog vratu nosi zlato verižico. Vojvodinja obesi na njo⁰ zlat križec.)

Vojvodinja : Mogočna Devica ! sprejmi blagovoljno ta dar. Bodi moja pomoč in varno zavetje, kakor si bila moji materi.

4) Mati dobra nam ostani,
svoje v nas upri oko ;
roka Tvoja zmir' naj brani,
nekdaj peljaj nas v nebo.

5) Zdaj poslavljamo se deva,
in se vrnemo domov ;
vedno srce nam ogreva
Tvoj nam mali blagoslov.

(Vse pokleknejo, vojvodinja spredaj. Pojejo⁰ 4. kitico. Med 5. kitico odidejo. Vera hoče iti Božena jo pridrži in obe ostaneta na odru.)

4. prizor.

Božena : Kaj porečete vi k temu početju naše vojvodinje ? Kaj se vam zdi ?

Vera : Božena, res bogoljubna naša svitla gospa.

Božena : Pobožna *(se hinausko smeji)*. Bi rada vedela, kako dolgo ostane ta zlata stvar a tu v tej samotnej kapelici ?

Vera : Kakor dolgo bodo živeli Marijini otroci.

Božena : Ne ! Gotovo ne !

Vera : In zakaj ne ! Ne umem vas.

B o ž e n a : Mislim si, da se bode kapelica ponašala s to dragocenostjo le tako — — dolgo — dokler jo kdo ne ukrade.

V e r a : To bi bilo zlodejstvo.

B o ž e n a : Bodi si. Hočem vedeti, ali ne bo temu tako.

V e r a : Nikdar, nikoli ! Saj cela dežela proslavlja in časti nebeško Devico v tej podobi. Ni je roke, ki bi si upala se dotakniti zatega križa.

B o ž e n a : Je roka ki bo hlastno segla po tej dragocenosti in jo vkradla. Nekaj mi pravi glasno, da bo tako. Kmalo se bo pokazalo, da je Božena imela prav.

I Dejanje.

(Kraj kakor v predigri. Kapelica odprta. Nikakoršnih cvetlic.)

1. prizor

S t a n a : *(Zatopljena v molitev kleči na le-
vej, nepremakljivo zroč v Marijino podobo.)*

M i l e n a *(prišedši z velikim praznim jerbasom)* : Današnji dan je bil res zame srečen. Jerbas prazen denarnica polna. To mi ugaja O, kolikokrat sem sedela tožna, zatopljena, žalostna, videvši, da mestni ljudje tako zaničljivo gledajo mene in moje blago. Pa kaj sem hotela ? Nihče se ni ozrl na moje blago in — — morala sem se vrniti domov s polnim jerbasom. In danes ; — vse sem prodala. Zde'o se mi je, da je hotel vsak kupiti ravno moje blago, kakor bi bila jaz edina

(*vdari po denarnici*) in denarnica je kar okorna od samih beličev. Ko bi mi bila sreča vsaki dan tako mila, ne bi bilo treba se toliko truditi mojemu dobremu očetu in skrbni materi za vsakdanji kruh. Danes je za mene dan sreče. Še nikdar se nisem vračala domov tako srečna, ko danes. (*Hoče mimo kapelice.*) Stoj! Milena! Ne bi bilo lepo, ako bi blaženo Marijo ne pozdravila s kako molitvico. Bila bi grda nehljvalnost (*Zagleda Stano*). Tu nekdo kleči. O, Stana bodi mi zdrava! (*Stana kot bi ne slišala. Milena ji potrka po rami.*) Da si mi zdrava, ljuba Stana

Stana (*se prestraši*): Kdo je tukaj? O, ti si, Milena! (*vstane*).

Milena: Smiliš se meni Stana. Kakor vidim, si v molitvi sladko zaspala. O saj se meni tudi večkrat tako zgodi.

Stana: Ne, nisem spala. Le srčna bolesta me je popolnoma prevzela.

Milena: Bolesta? O vem, vem, kaj te teži. Mati ti jo bolna, kaj ne, draga Stanka?

Stana: O še več nego bolna. Že dva dni sem vedno v strahu, da jej vgasne luč oči za vedno. Vedno... (*vzdih*). Moja zlata, draga mati je sicer pripravljena za odhod v boljšo domovino, ali jaz jaz ne. O, dobri Bog. prizanesi revni Stani.

Milena: Kaj poreče zdravnik?

Stana: On je, kar zadene bolezen moje

matere, jako redkobesen. Tu in tam reče, da on ne more ozdraviti ljube moje mamice. Ni to grozno ?

Milena: Morebiti bi pa lahko pomagal kat ri drug zdravnik ? Ne veš za nobenega ? Jaz ti lahko nasvetujem izvrstnega, ki bi gotovo ozdravil bolno mater.

Stana: O, Milena, govori ! Povej hitro in reši me žalostnega stanja.

Milena: Zdravnik naše voj odinje je iz vrsten, izvežban v vsemu zdravilstvu. Povsod ga hvalijo in slave. Veliko jih je že otel smrti. Poskusi !

Stana: Poskusim naj ! On mi lahko reši mamico. Da brzo stečem k njemu in ga prosim.

Milena: Toda brez novcev ne hodi.

Stana: Kako meniš ?

Milena: Zdravnik, ki sem ti ga nasvetovala je trd skopuh. Pomaga ti le, ako mu poprej po kažeš pest srebrnjakov.

Stana: Mi smo ubogi. Srebrnjakov nimamo, in še vinarji so le redko naša last. Le beda in uboštvo sta naš delež (*Vzdihne*).

Milena: Tedaj rajši ne idi.

Stana: O kako bitka je tvoja in moja usoda, ljuba mi mamica (*Ihti*).

Milena: Bitko res. Ali jaz dobro vem, da bi zdravnik vprašal koj po plačilu in če tudi bi vedel, da lahko ozdravi bolnika. Tvoja mati pa je hudo bolna. Da bi jo ozdravil in ne zahteval plačila, jako dvomim.

Stana: O ti trdosrčni, brezdušni svet! —
— Pa — — poskusiti hočem.

Milena: No poskušaj, Stana! Pa ne misli, da govorim iz brezsrčnosti. Ne, vem, da bi lahko imenovani zdravnik ozdravil mater, a mož, ki le po denarju hrepeni in časnem bogastvu, takov mož, da ne bi od tebe zahteval plače, je nemogoče, neverjetno. Ako bi si ti upala to njemu povedati, nebi bi lo konca grdih psov in ostrih besed. In to bi ti bolečine le še povečalo. Morda ne? In pred to novo bolečino, hotela sem te svariti, ko sem ti velela, da ne hodi.

Stana: Ne bojim se trdih besed ne osornih pogledov. — Jaz — grem!

Milena: Prosim, ne hodi! Zaman sleherni korak. Ubožica!

Stana: Moj Bog, pomoč tako blizu in vendar prepad — lahko rečem — grozan, ki mi brani, da se je poslužim. Ni mogoče...

Milena: Verjemi, Stana! Le moje usmiljeno srce mi je svetovalo ti imenovati tega zdravnika in zopet je le usmiljenje, ki me sili, da ti ga odsvetujem.

Stana: Kaj naj storim!

Milena: Stana! Ne vem, kako naj ti pomagam. Moli' Molitev te bo tolažila. Molitev sama je najboljše zdravilo za vse bolezni.

Stana: Da molila bodem k Mariji da pomaga Materi in meni; saj še ni bilo slišati, da bi bila zapustila tistega, ki je nji pribežal, se k Njej

zatekel. To me tolaži in napaja dušo mojo s trdnim upom.

Milena: Zdaj pa, z Bogom. Akoravno sem danes zelo vesela, tebe ne pozabim uboga Stanka!

Stana: Z Bogom! Bog naj ti nikoli ne odyzame sreče, meni pa ne moje dobre matere.
(Milena odide proti levi.)

2. prizor.

Stana: (se obrne proti kapelici s sklenjenimi rokami in poje).

1). O, Marija mila.

Mati in gospa!

Vsliši vroče prošnje
mojega srca!

Roka tvoja sveta
milosti deli

vsakemu, ki k Tebi,
Mati, pribeži. —

Torej tudi mene

vsmili se sedaj,

slava Ti Marija,

zdaj in vekomaj!

2.) Mati hudo bolna

mi doma leži;

lajšaj ji bolesi

hude, ki trpi

oh, izprosi. Deva,

Sina svojega:

materi da ljubi

zopet zdravje da

milosti naj Tvoje

nas obsije žar!

Slava Ti, Marija,

zdaj in vsikdar.

(Nato poklekne, upre zaupljivo oči v Marijino podobo. Marija dvigne desnico, vzame križec in ga ponudi Stani.)

Stana: Za Boga svetoga! Kaj vidim? Kip Marijin se giblje. Gledam resnico? Marija mi ponuja križec, zlati križec raz srce svoje. To bi bilo bogato plačilo, s katerim si lahko pridobim zdravnika, da ozdravi bolno mater. O srčna Ti hvala Devica nebeška *(Vstane in hoče v kapelo.)* Toda! ali smem? — Si ne upam. In Marijine dobrote se ne poslužiti, jo morebiti s tem žaliti? — ne! — Smem li, sveta Devica? *(Marija prijazno pokima).* Da ti hočeš, da vzamem *(Vzame križec in ga poljubi.)* Zahvaljujem Te iz celega srca, o Gospa moja, o mati moja, o sladka Deva Marija! Zdaj pa naravnost k zdravniku. O za to plačilo mi rad pomaga! *(odide).*

(Zavesa pade.)

II. Dejanje.

Izba vojvodinje. Na levi pisalna miza in pa njej zvonček.)

1. prizor.

(Vojvodinja piše. Končavši delo, zloži polo in pozvoni.)

Božena: S čim dovoljujete, da postrežem, svitla gospa vojvodinja?

Vojvodinja: *(vstane in izroči Boženi več pisem).* Izročite ta le pisma našemu pisarju. Kakor mi je svetoval, tako sem storila in njega izvrstne nazore istotako pismeno potrdila. Le par

vrstic tu te nisem mogla odobriti. (*Pokaže*) Hotel me je pregovoriti, da naj svoto, ki jo je moja pokojna mati odločila za ubožce, zdatno zmanjšam. Ne v tej točki ga ne ubogam. Kar nesite to le pismo blagajniku, naj izplača to svoto natančno. Denar podarim duhovnom, da ž njim podpirajo ubožce in zapuščene naše deželane. A ne onim beračem, ki sede ob cestah in kriče na mimo-idoče. Čestokrat je človeška beda prikrita očem človeškim. Reveži, ki si ne upajo prositi javno za podporo, temveč svojo bol prikrivajo svetu, to so oni ubožci, kojim se mora z mojim denarjem pomagati: Kar urno tecite k blagajniku, naj stori kakor sem velela. (*Vera vstopi in se prikloni.*)

Božena: Najse natanko izpolni Vaše povelje, svitla gospa vojvodinja. (*Ne odide*)

2. prizor.

Vojvodinja: (*k Veri.*) Kaj novega draga Vera?

Vera: Gospica Bela, vnukinja g. zdravni-ka, prosi dovoljenja, da vas pozdravi.

Vojvodinja: Naj pride! Pa je mogoče — že doma?

Vera: Da, pred kratkim se je vrnila.

Vojvodinja: Le hitro naj pride. Jo rada sprejemem (*Vera odide.*)

Vojvodinja: (*k Boženi*) O srečna gospica Bela! Njene oči so gledale lepo Italijo, ta čarni vrt zemljine evropejske.

Božena: In gotovo tudi Rim.

3. prizor.

Bela (*V spremstvu Vere vstopi*).

Vojvodinja: (*prijazno*) Srčno pozdravljena.

Bela: O vojvodinja! o svitla gospa moja; ne vem, kako mi je, ko vas gledam Ste še tako vesela, ljubezniva, kot nekdanj v najni zlati mladosti, ko sve skupno igrali po zelenih tratah in pisanih livadah! Kakšen spomin?

Vojvodinja: (*prime Belo za roko*) Ljuba Bela, ne bojse, vedno sem in ostanem ista. Najina mladost naj nikdar ne izgine iz spomina. Jaz sem neizpremenjena; — ali smem tako govoriti? Ne! saj me je smrt materina popolno predrugačila. Ne, Bela, otožna sem, globoka boleost razjeda mojo dušo.

Bela: Res veliko se je spremenilo.

Vojvodinja: Toda najina ljubezen in prijateljstvo ostane.

Bela: Ne! svitla gospa moja gospodovalka! Ni li velika predrznost, da jaz podložnica tako prosto govorim s svojo vojvodinjo. Ne sme biti!

Vojvodinja: Ti se me bojiš? Ne smeš!

Bela: Bati se nečem sicer, pa

Vojvodinja: Pa skriti pred mano svoje srce, kaj ni tako?

Bela: Ne, nisem mislila tako.

Vojvodinja: Saj bi tudi ne bilo mogoče. Še imam ključek k tvojemu srcu

Bela: Tako? Kako

Vojvodinja: No, ali bi ti bilo ljubše, da bi bila proti tebi mrzla in neobčutljiva kot proti tujki! Morda? Kaj? Naj popolnoma pozabim na srečne urice najine mladosti, ko sve veseli v polni zadovoljnosti vrteli otročke, ko sve se igrali na vse načine s ptički in ne vem kaj vse. Bi ti bilo ljubše vprašam?

Bela: O gotovo ne! Pa ni li bilo pametno, da e poskusi most, ki pelje preko prepada poprej nego je že prepozno. Ako bi bil preslab ali se tudi le šibel pod brzimi koraki, kdo bi se upal čezenj?

Vojvodinja: In je li trden?

Bela: Da trden močan, ne bojim se čezenj (*prime roke vojvodinje*) in zopet sem stara, vesela in lahkoživa Bela, kot nekdej.

Vojvodinja: Pojdi z mano. Popeljem te v največje svetišče našega dvora. v izbo, kjer je umrla mati moja. Še nikdo ni bil tam.

Bela: Svetišče res. Saj ranjka vojvodinja je bila istinito svetnica. Moj ded, njen zdravnik je žalosten in boli ga, da ni mogel rešiti toli blaženo življenje.

Vojvodinja: Naj ne toguje. Svojo dolžnost je storil in še več. Noč in dan se je trudil in bali smo se, da bode radi svojega truda in velikega napora tudi on kmalu žrtva prerane smrti.

Bela: Pa vendar vse zastonj.

Vojvodinja: Zaman vse. Kar pa Bog stori, vse prav stori, če tudi nam tako ne dopade. On je dal in zopet vzel

Bela: Njegovo ime bodi češčeno in hvaljeno na vekomaj. (*Vlasta vstopi*)

4 prizor.

Vojvodinja: No Vlastka s kakim poročilom dohajaš?

Vlasta: Naznanjam, svitla vojvodinja, da kneginja Ljudmila jako rada ustreže vašemu povabilu in bo kmalo tu.

Vojvodinja: (*k Beli*) Kneginja Ljudmila iz sosedne kneževine soproga kneza Etelberta, me hoče danes obiskati. Idive Bela le za trenutek še v moje svetišče in potem se pripravive za visoki obisk. Pojdive. (*vojvodinja pozdravi ostale dvornice in nato odide z Belo*)

5. prizor.

Božena: Ste videle, slišale? Bela spet ljubljencek naše vojvodinje.

Vlasta: To mene nikakor ni iznenadilo.

Vera: Kot lastni sestri ste bili že od nežne mladosti. To ni nič kaj čudnega.

Božena: Nič čudnega, da vojvodinja občuje z Belo? ki je samo vnukinja njenega služabnika? Ali je zdravnik vojvodinje več, nego njen sluga?

Vera: Več je, nego me, saj dobi za svoj

posel lepo plačilo, a me ne. Pa pustimo to, ni vredno, da se pričkam.

Vlasta: Bela je bila vselej in povsod v veliki časti, osobito na našem dvoru.

Božena: Le naj bo!

Vera: Zasluži itak.

Božena: Zasluži, zasluži. Nevošljiva ji pa tudi nisem, saj je res prav pobožna in dobra.

Vera: Dobra je tudi naša vojvodinja. Kolikšno vsoto hoče zopet razdeliti med uboge. Vselili se bodo ubožci in goreče zahvaljevali svoji dobrotnici.

Vlasta: Navdušeni „Bog plačaj!“ odmevali bodo daleč na okoli.

Vera: Ali bode vas to tudi zanimalo, Božena?

Božena: Seveda! Samo škoda, da denar ni nam izročen; lahko bi tudi me razdelile med ubožce. Sedaj pa je ta reč izročena duhovnom. Pa me bi ne bile preukorne za ta posel. Jaz bi to izvrstno naredila. Temu beraču par novčičev, onemu ravnotako. No, to bi bilo zanimivo opravilo, kar bi ostalo, hranila bi jaz. Ne tako! Ha, ha!

Vera: Ne tako! Bog ne daj! Niti en vinar, katerega je namenila dobra vojvodinja v blagajno ubogih sirot ne bi se smel krivično uporabiti.

Božena: Vem, vem. A za svoje blagostanje je tudi treba skrbeti. Sicer pa jaz nisem mislila tako hudo, kakor ste me ve razumele. Vsak

vinar, sleherni polvinar naj se le podari ubožcem.
Nisem nevošljiva

V e r a : Dosti o tem. Ne bomo se prepirale. Vem Božena, da vi veliko boljše mislite nego govorite.

V l a s t a : Da, tako je. Vi ste veliko boljšega duha, nego spričujejo vaše besede.

V e r a : Po tem takem vam bode gotovo ugajal današnji dan.

B o ž e n a : Brez dvoma. Ta dan je celo primeren mojemu mišljenju. Bog blagoslovi kneginjo Ljudmilo. Ona je rešilni angelj ki nam prinaša vesele ure po dolgotrajnem — večnem žalovanju. Le nje se radujem. Drugo bodi kakor hoti.

V l a s t a : Kmalo bo tu.

B o ž e n a : Le naj kmalo pride. Za večera se peljemo na čarno jezersko gladino. Vesljanje v gibljajoči se barčici mi že sedaj lahkotno objema srce in duha.

V l a s t a : Na vsakem grmiču ob obrežju so razobešeni lepo barvani lampjoni in mnogobrojne lučice da povečajo čarobno nočno tmino.

V e r a : Najodličnejše plemstvo bode kazalo junaške čine pri raznovrstnih zabavah in viteških igrah.

B o ž e n a : In oni, ki se bojo najbolj odlikovali, prejmejo iz rok kneginje in nas plačilo in odliko za svoje čine.

V e r a : Konečno vesela vrnitev na dvor po srebrnočistih valčkih rahlospečega jezera.

B o ž e n a : Vse to celo vam ugaja, kako pa bi meni ne ?

6. prizor.

M i l e n a : (*še zunaj*) Pustite me ! pustite, — jaz moram noter, moram povedati !

V e r a : Kdo je neki zunaj ?

M i l e n a : (*vstopi prestrašena*)

B o ž e n a : Kaj hočeš dekle ?

M i l e n a : (*žalostno*) Oh, to je strašno, neverjetno !

B o ž e n a : Kaj je strašno ? Odgovori brzo ! ne čakaj !

M i l e n a : V kapelici — v gozdu, kako naj začnem ? Križec zginil, je ukraden.

V e r a : Kteri križec ?

B o ž e n a : Ali morda ono lepoticje, s kojim je pred nekaterimi dnevi vojvodinja okrasila kip Marijin v kapelici ?

M i l e n a : Da, da, on dragocen, zlat križec.

V e r a : Je izginil praviš ?

V ' a s t a : Izginil raz srcē Marijino ?

B o ž e n a : Ukraden je ? — Nisem rekla da bo tako ?

V e r a : Kedaj je izginil ?

M i l e n a : Natančno ne vem. Nekaj dni že nisem pohajala k kapelici. Ravno pred nekaterimi

urami sem zapazila, da je Marija oropana dragega lepotičja.

B o ž e n a : Si to že komu povedala ? ali je reč še skrita ?

M i l e n a : Ne, plemenita gospa, še nikomur nisem razodela skrivnosti. Kakorhitro sem zapazila zlodejstvo sem pritekla sem.

B o ž e n a : Molči še naprej, vsaj nekoliko dni naj se to vojvodinji ne naznani.

V e r a : Res bi to ne bilo prav. Popolnoma bi se uničila slavnost današnjega večera.

V l a s t a : Razumeš dekle ?

M i l e n a : Da, da, hočem storiti po vašej volji. Za svitlo gospo vojvodinjo bi bil to prehud udarec.

B o ž e n a : Le tiho toraj in pazi, da ne za-
biš kaj si obljubila.

M i l e n a : In če kdo drugi opazi Marijin kip brez okrasa ? Saj prihaja sleherni dan veliko Ma-
rijinih otrok k kapelici. In kaj potem ?

B o ž e n a : To je naša stvar ? Samo ti glej, da ne poveš nikomur. Pojdi sedaj.

M i l e n a : Oh grozno ! Z Bogom ! (*odide*)

7. p r i z o r.

V e r a : To ne bo, dolgo ostalo skrito. Pa kaj čemo ?

B o ž e n a : Jaz vem kaj. Dajmo kapelico za-
preti, da nikdo v njo ne more.

Vlasta: Vojvodinja bo kmalo zlodejstvu na sledu. Ali od mene naj ne zve to reč. Sama hitim k kapelici. *(odide.)*

Vera: Uboga vojvodinja! Kako te bo to bolelo

Božena: Kaj tacega sem tako pričakovala. Zgodilo se je. Kdo ve, ali ni morda ravno Milena vkradla križec. Mogoče je.

Vera: O ona vendar ne.

Božena: Pač lahko. Da bi se ljudem manj. sunljiva zdela, poslužila se je zvijače.

Vera: Ne, ne, Ne sodite tako slabo. Tako ne more biti. Brezsrčni ste jako Božena.

Božena: Kdor svojo hišo zapali je skora vedno prvi, ki najbolj toži in vzdihuje: pridite pridite, gori gori! Ni tako?!

Vera: Pa pri Mileni ni tako. Deklica ima čil obraz in neustrašen, bister je bil njen pogled.

Božena: Obraz in oči lažejo često tudi kakor besede. Toda dovolj. Danes ne mislive več na to. Proč s temnimi oblaki. Današnje ure naj nam teko veselo in mirno. *(odidejo)*

(Zavesa pade.)

(Kneginja Ljudmila privede vojvodinjo z desne v sredino. Dvornice obeh se postavijo za njima. Med temi so tudi Božena, Vera, Vlasta in Bela, slednja okoli vratu zlat križec na verižici.)

Ljudmila: Kako prijetno je življenje v vaši deželi, svitla gospa vojvodinja. Skoraj je nevarno bivanje v vašem kraljestvu.

Vojvodinja: Zakaj? Kako mislite?

Ljudmila: Menim, ako bivam tu še par dni, se mi bode tožilo po vaši deželi. Toliko lepega in ljubeznivega sem že slišala in videla, da se mi nikakor ne toži po moji domačiji. Še ne mislim več na njo.

Vojvodinja: Tedaj se vam pri nas dopada? Ste zadovoljna kneginja.

Ljudmila: Zadovoljna če sem? Najraje bi z apostolom na gori Tabor zaklicala: Tu je dobro, bivati, napravimo si tu šotore.

Vojvodinja: Celo sem zavzeta nad tem kneginja.

Ljudmila: Hvala vam, za te vesele in srečne trenutke na vašem dvoru.

Vojvodinja: Dovolite, da vam predstavim osobje našega dvora.

Ljudmila: Prosim (*Vsede na desno vojvodinje.*)

Vojvodinja: (*Predstavi Boženo, ki se globoko pokloni.*) Božena, grofinja plemenita Brezniška, prva gospa našega dvora moja svetovalka (*Vsede poleg kneginje.*)

Ljudmila: „Brezniška“ zvano ime. Ste morebiti v sorodu s soprogo našega maršala roj. „Brezniško“?

Božena: To je moja sestra, visokost.

Ljudmila: Tako! Vaša sestra je moja najljubša prijateljica. Čudno to! Hočem jo imenu ozdraviti. (*Božena se prikloni in predstavi Vera.*)

Božena: Vera, grofinja Cerkvódotska.

Ljudmila: Tudi vaše ime mi je znano. Cerkvódotski je bil eden izmed poslancev mojega dvora.

Vera: Moj brat.

Ljudmila: To je bil vesel gospodič. Izvrstno nas je znal zabavati in razvedravati. Kje je sedaj?

Vera: Ne živi več!

Ljudmila: Kako?

Vera: Umrl je pred dvema letoma na bojišču.

Ljudmila: O vojska, grozovita vojska, ki nam ukončuje tako pestre cvete našega junaštva. Odpustite, da ponavljam, rano vašemu srcu. Žal mi je za rajnega brata junaka. Lahna mu zemljica! (*Ljudmila poda Veri roko katera jo poljubi.*)

Vojvodinja: Kje je Bela? (*vstane in gleda*) Pridi sem. (*Bela pride*). Ta je tako rekoč moja sestrice. Že v mladih dneh sve bili vedno skupaj, delili vse veselje in tugo otroške dobe. Bile sve eno srce v dveh telesih.

Ljudmila: Čestitam!

Vojvodinja: Gospica Bela, plemenita Jugovič, našega zdravnika edina vnukinja. Ljubljencek svojega starega očeta!

Ljudmila: In vaš vojvodinja.

Vojvodinja: Pa tudi zasluži (*K Beli*)

Ne boj se Bela. Pridi bližje, nič se ti ne zgodi Pridi bližje.

Ljudmila: (*poda Beli roko*) Kdor je vojvodinji ljub, drag je tudi meni. (*Bela pride tako blizu, da ta opazi križec na njenih prsih*). To je pač umetno izdelana stvarica. Kako se blišči od dragocenih kamnov in biserov.

Bela: (*vzame križ raz vratu in ga ponudi Ljudmili.*)

Vojvodinja: (*vzame križec, ga opazuje, vstane; tako tudi Ljudmila in Bela.*) Za božjo voljo... Ta križ...

Ljudmila: Kaj je ž njim?

Bela: Vam doprde svitla vojvodinja? Prepustim ga vam iz srca rada. Bodi vaš.

Vojvodinja; Nemogoče. Ne! — Kneginja ta križ je podoben onemu, katerega je nekdaj imela moja mati

Ljudmila: Ga imate vi sedaj vi?

Vojvodinja. Ne, sem ga podarila.

Bela: Vzemite pa tega, — pa obdržati si ga morate sami.

Vojvodinja: (*opazuje križec natančneje*) In vendar! — Ta križec ima z onim toliko sličnost, da bi najumetnejši zlatar ne našel razločka. Morebiti se motim. Božena (*jej ga pokaže*) pridite vi sem in pogledjte, kaj se vam zdi.

Božena: O ta je celo in popolnoma jednak onemu, s kojim je okrašena Marijina podoba v gozdni kapelici.

Vojvodinja: Vera, Vlasta, kaj porečeta vedve?

Vera: Meni se tudi tako dozdeva.

Vlasta. Lahko bi prisegla, da je; — a boljše je molčati.

Božena: Rajši povej. Ne skriva! Mislila si, da je i ti križec. (*Vlasta pokima*)

Vojvodinja: Isti križec; bi bilo to mogoče?

Bela: Čudno skrivnostno.

Ljudmila: (*k Bela*) Ali ste ga imeli že dolgo časa?

Bela: Ne.

Vojvodinja: Ne? Vedno tesneje mi je pri srcu. Kje si dobila križec ti?

Bela: (*odkritosrčno*) Še le danes mi ga je dal stari oče.

Vojvodinja: On ga je imel gotovo že dolgo kje hranjenega.

Bela: Tudi ne

Ljudmila: Ljubše bi mi bilo, da bi te nedolžne stvarice ne bla opazila.

Vojvodinja: Dobri Bog sam je hotel, da ste jo zapazili. Sedaj pa, draga Bela, ali veš kje je to dobil tvoj stari oče?

Bela: Uboga deklica mu ga je prinesla za plačilo, da bi njeno bolno mater obiskal in ozdravel.

Vojvodinja: Uboga deklica, da naj posede toli dragocen križec?

Ljudmila: Meni se to ne dozdeva nič kaj posebnega, često imajo ubogi ljudje stare dragotine, ki jih vkljub vsemu siromštvu nikakor nečejo prodati ali se kako drugače z njimi vpomoči. Gotovo je bolna mati, o katerej ste pravili, bila v smrtnem strahu in se je tako ločila od predragga jej zaklada.

Vojvodinja: Ali poznaš ono deklico?

Bela: To je Stana, kakor mi je pravil stari oče. Stanuje z materjo ne daleč od gozdne kapelice.

Vera: Smem govoriti svitla gospa vojvodinja?

Vojvodinja: Kaj hočeš Vera?

Vera: Jaz poznam Stano in njeno mater. Obe sti prav pobožni in pošteni.

Vojvodinja: Da niste pošteni! Kdo bi si upal to govoriti, ali samo misliti?

Božena: O jaz si pa mislim, da je tako.

Vojvodinja: Vi Božena?

Božena: Da. Ako je dekle to stvar prineslo k zdravniku, kje jo je dobilo, kakor ukradlo v gozdni kapelici?

Vojvodinja: Strašno. Ne... pohitite k kapelici in brzo se vrnite mi povedat ali še ima Marja moje darilce.

Božena: Nima ga več. Imate ga zopet v vaši roki.

Vojvodinja: Kako vi to veste?

Božena: Vem. Znano mi je celo zlodejstvo ali nisem hotela kaliti današnje svečanosti.

Vojvodinja: Kaj še vse?

Božena: Vprašajte Vero. Pričevanje iz mojih ust bi bilo pretrdo, preostro.

Božena: Vera povejte torej.

Vera: Pred nekaterimi trenutki je pritekla k nam dekleta s strašnim naznanilom, da je ukraden zlat križec raz Marijine podobe.

Vojvodinja: Dovolj, zadosti... Pošljite mi po ono deklico, ki je prisla k zdravniku Belinemu staremu očetu. Stana, kakor ste pravili se imenuje Brzo stecite po njo (*Dve dvorkinji odideta.*)

Ljudmila: Sedaj še ne smete ubožice obdolžiti tega zlodejstva. Ako je bila dosedaj vedno pobožna in dobra, je nemogoče, da bi postala naenkrat taka hudodelnica.

Vojvodinja: Da bi le tako bilo.

Ljudmila: Je tako le verjamite.

Vojvodinja: O, da bi jaz tako dobro sodila o njej, ko vi kneginja.

Ljudmila: Ne poznam srca imenovane deklice, a zdi se mi, da mi njen angelj šepeče v uho in srce, da je nedolžna, — da ni tatica. Stana je nedolžna, je prosta groznega zlodejstva.

Božena: Ona je kriva, kneginja.

Ljudmila: Kako ostro in neusmiljeno sodite.

Božena: To je moja navada. Najbolje je, da človek hitro izrazi svoje misli in mnenje.

Vojvodinja: Prehitro soditi ni dobro.

Vera: Stana pride.

2. prizor.

(Stana vstopi z dvema dvornicama, kateri se podasti na prejšnje prostore. Stana boječe ostane zadaj.)

Vojvodinja: *(veleva)* Pridi sem Stana in glejmi v oči.

Stana: *(gleda vojvodinjo)* Znete že svitla gospa, kako se zovem? *(se čudi)*

Vojvodinja: Ravnokar sem zvedela, da imaš ti bolno mater. Je res?

Stana: Da, bila je bolna.

Vojvodinja: Tedaj ti je Bog že ozdravel bolno mater? Je že umrla ali ne?

Stana: O ne. Ona mi je zopet popolnoma zdrava.

Vojvodinja: Kateri zdravnik je zdravil tvojo mater v njeni bolezni.

Stana: Bil je prav vaš zdravnik presvitla gospa vojvodinja.

Vojvodinja: Moj zdravnik? Ste li vi tako premožni?

Stana: O ne visokost! moja mati in jaz sve jako ubožni. Živive le od tega, kar zaslužive z delom svojih rok.

Vojvodinja: Pa jaz dobro vem, da moj zdravnik ne ozdravlja brezplačno; kajti dobro ve, da vsaka njegova stopinja je vredna zlatih cekinov. To reče vsak, ki mojega zdravnika le količkaj pozna.

Stana: Ni prišel brezplačno bogato sem ga poplačala.

Vojvodinja: Šim?

Stana: Z malim, dragocenim, svitlim okrasjem.

Vojvodinja: *(jej pokaže križec, ostro)* Poznate?

Stana: *(veselo neprestrašeno)* Ta križec? O seveda, ga poznam, jaz sem ga dala onemu zdravniku.

Vojvodinja: In veš kje je bil križec poprej?

Stana: Da, plemenita gospa, v gozdni kapelici.

Vojvodinja: Kako je prišel tebi v roke, govori resnico! Povem ti dekle govori resnico.

Stana: O pač lahko in rada in lahko povem. — V globoki bolesi radi moje bolne matere, šla sem v gozd h kapelici. Med potjo sem zvedela, da le edino vaš zdravnik more ozdraviti trpečo mi mater. Povedalo se mi je tudi, da on zahteva veliko plačilo za svoj trud. Kaj sem hotel storiti v svoji revščini? Poklicati ga ter mu za plačilo ponuditi par siromašnih vinarjev. Oh, kako sem vzdihovala. Usmilil bi se me bil najtrši kamen na cesti, ako bi bilo mogoče. Tako pridem v kapelico. Pokleknila sem, opravila več molitvic Mariji v čast in jo prosila pomoči. Naenkrat vzdigne nebeška Kraljica svojo roko, prime ta križec, ki ga je nosila na svojem sreču in mi ga

ponudi. — Da, Marija sama mi je podala to lepотиčje; prav sama s svojo lastno roko. Jaz sem vzela in ponesla zdravniku.

Vojvodinja: (*z glavo maja*) Hočeš me prevarati dekle?

Stana: Tedaj mi ne verujete, ne verujete nič.

Vojvodinja: Ti se sama motiš. Utopljenav skrbi in bolesi radi tvoje matere, se ti je dozdevalo, da ti Marija ponuja križec. Bilo pa ni tako, temveč si ga vzela, s svojo lastno roko.

Stana: Vzela sem ga s svojo lastno roko, a ne prej, dokler mi ga Marija ni sama ponudila.

Vojvodinja: Prazne sanje. Pač neverjetne.

Stana: In vendar res. Marija sama mi je podala to krasotičje.

Vojvodinja: Kaj porečete k temu?

Ljudmila: Celo kaj nenavadnega, izvanrednega.

Vojvodinja: Verjamete dekletu?

Ljudmila: Pobožen, pravičen otrok. Ne upam si trditi, da laže.

Vojvodinja: (*k Boženi*) Kaj mislite vi?

Božena: Od začetka do konca zgolj laž. Cel čudež popolnoma priprost. Stana je križec videla — po njem začela hrepeneti — ga ukradla.

Stana: Ne grofinja, tega nisem storila.

Vojvodinja: Tiho sedaj. (*k drugim*) In kakovo je vaše mnenje?

Vera: Dekle se moti, morebiti je bila v nezavesti.

Vlasta: Jaz pravim tudi tako.

Vojvodinja: Ti Bela!

Bela: O, ta nesrečni križec

Vojvodinja: Ne gre se za križec, vprašam, kaj porečeš o dekletu?

Bela: Neverjetna je ta povest, a mogoče je vse.

Stana: Hvala vam, za to ljubeznjivo besedo.

Vojvodinja: In sedaj vem o celej skrivnosti toliko, kot prej. Ne misli, da ti verjamem. (*ljubeznivo*) Ti Stana, glej, nič se ti ne zgodi ubogo dete, ako odkritosrčno spoznaš svojo krivdo. Ali te ni premotilo upanje, da stem ozdraviš bolno mater? Te ni premotilo vprašam? Verjamem, da morebiti nisi spoznala, kako velika pregreha je božji rop. Povej, priznaj, in videla boš, da ima vojvodinja dobro, ljubeznjivo, prizanesljivo srce. Priznaj Stana.

Stana: Sem že priznala.

Vojvodinja: Misliš torej res, da se je mrtva Marijina podoba oživela le radi tebe in ti podelila zlat križec. Ostaneš pri tem?

Stana: Da, pri tem ostanem. Ne morem in ne morem drugače.

Božena: Trdo glavo kakor skalo ima to dekle. Svoje glavka!

Vojvodinja: Grozno!

Stana: Oprostite, visokost! — ni grozno kar sem vam pripovedovala. Pač pa bi bilo grozno, ako bi si upala trditi, da križec nisem prejela iz Marijine roke. Bila bi to grda laž, nehvaležnost. Tajiti in zamolčati Marijino radodarnost in usmiljenje. In če mi gre tudi za življenje bodem govorila tako, kakor sem.

Ljudmila; Stana, zdaj ti verujem.

Vojvodinja: A jaz omahujem med resnico in dvomom. Ne vem, kaj bi storila? Prepustila bom ostri preiskavi mojih sodnikov. Kaj oni reko. Po njih nasvetu se bom ravnala. A tebe pošljem tako dolgo v ječo, da se stvar natančno dožene. Morebiti se spametuješ in spoznaš svojo zlodejstvo.

Ljudmila: Bog daj sodnikom pravo luč od zgoraj. *(Stano odpeljejo dve dvorkinji)*

Vojvodinja: Izkušeni so moji sodniki in pravični tudi.

Ljudmila: Gotovo jo spoznajo za nedolžno kot jaz. Verjemite, dekle ni lagalo

Vojvodinja: *(sklene roke)* O resnica, le resnica pridi na dan!

(Zavesa pade.)

IV. Dejanje.

(Ječa. Spredaj na desni mala mizica. Na levi kamen, pripravljen Stani za sedež.)

1. prizor.

(*Stana z zvezanimi rokami kleči in moli. Prebudi jo ropot ključa. Vstane in sluša.*)

Stana: Kdo prihaja? O Jezus, Marija! ne novih sovražnikov in tožb

Bela: (*vstopi; ž njo Sara*). Stana, glej koga ti pripeljem?

Stana (*veselo*): Moja mati? (*k Beli*) Bog vam plačaj to neprecenljivo dobroto. Bodi mi srečna, mati draga. Kje si bila tako dolgo? Nisi vedla, kaj se je zgodilo s tvojo Stano?

Sara: O dobro sem znala za vse, moje dete.

Stana: In vendar se mi dozdevaš tako neprijazna; mrzla si do svojega revnega otroka, ki trpi v verigah v temnem prostoru tesne ječe. In po nedolžnem. Ali — ne veš, — po nedolžnem.

Sara: Vem, da si nedolžna; miruj in trpi. Vse mine s časom.

Bela (*vzdihne*): Oh, žal mi je!

Stana: Radi česa?

Bela: Jaz sem vsemu temu kriva.

Stana: Kako menite?

Sara: Ste vi, milostna, zatožila mojo Stano pri gospej vojvodinji?

Bela: Tega sicer nisem storila. Ali pa je bilo treba, da sem stopila ravno pred vojvodinjo

z zlatim križcem in zraven še tisti dan in obračala vso pozornost njeno nase. Je li bilo treba?

Stana: Le mirno. Da je prišel križ iz kapelice, bilo bi se itak razglasilo.

Bela: Ko bi tudi sedaj jaz ne bila kriva! Ta misel me muči do smrti.

Sara: Pomirite se. Kmalu se bode na dvoru zvedelo da je Stana nedolžna in dobro bo vse.

Bela: O, ko bi bilo tako!

Sara: Kaj pravite? Je li drugače?

Bela: Ne upam si vam tega odkriti.

Sara: Govorite! Boljše je zvedeti kaj strašnega prej, da se človek pozneje lože vda.

Bela: Če tudi, to je pregrozno.

Sara: So obsodili Stano morda v smrt.

Bela: Ne, — a še hujše, še strašnejše je, nego smrt!

Stana: Sem obsojena v večno ječo?

Bela: Ne povem Vam lahko; a ker vidim, da bi vas moja molčečnost utegnila mučiti še huje, izgovorim grozno novico! Stana izgubila bo svojo desno roko, ker se misli, da je s svojo desnico učinila božji rop.

Stana (*opazuje svojo desnico*): Grozno! Ta moja desna roka! Grozno!

Sara: To se ne bo zgodilo. Svitla gospa vojvodinja ne more biti neusmiljena.

Stana: Zgodi se božja volja; a jaz sem nedolžna.

Sara (*k Stani*): Povej Stana! Ne moreš iti k sodnikom in jim natančno razkaži to reč. Te nočejo poslušati?

Stana O draga mati, kaj naj jim govorim? Že več nego stokrat sem jim zatrjevata svojo nedolžnost, a vse, vse ni nič pomagalo. In sedaj, v zadnje naj se nadejam, da bo moja beseda našla odprto njih srce?

Sara: Pa, gospa vojvodinja, tako pobožna in dobra — in poleg tega tako nepravilna. — O svitla gospica, sprosile mi od nje samo to milost, da smem ž njo spregovoriti le par besed.

Bela: Težko. (*se zamisli, in na to pogleda skozi okno*). Dozdeva se mi, kakor bi svitla gospa sama prihajala le tu sem.

Sara: Kdo? Vojvodinja?

Stana: K meni pride? V ječo?

Bela: O prav ona je in nikdo drug.

Sara (*sklene roke*): O Gospod, polagaj mi pravih besed na jezik, da najdem milost s sv. jim otročičem.

2 prizor.

Vojvodinja: (*držec v roki pisane pole. Božena in Vas jo spremljate.*)

Vojvodinja (*nekoliko ostro*): O glejte, dekle ima obisk. Čudim se Bela, da se najdem na tem mestu. Slabo družbo si si izvolila.

Božena: S taticami družiti se ne bi jaz hotela.

Bela: Jaz ne verjem, da je Stana kriva.
Ona ni tatica

Vojvodinja: Ona je. Sodba je sklenjena.
Stana je za krivo spoznana.

Sara (*fade na kolena*): Svilla gospa, smilujte se mene in Stane.

Vojvodinja: Kdo je ta žena?

Bela: Mati Stanina

Vojvodinja: Tako! Mater še hočem zaslišati. Glejte žena. Sodniki so vašo Stano obsodili, ker je lagala in svojeglavno zatrjevala, da je nedolžna. Govorite še vi, a odkrito, ne hinavsko. Obsodba še ni podpisana. Lahko je še pomagati. Povej resnico.

Sara: Saj vam je Stana povedala vse odkritosrčno in natančno. Verjemite presvitla, Stana ne zna lagati

Vojvodinja: Pripovedujte še vi enkrat! Kako se je izvršilo to zlodejstvo.

Sara: Kar vem, hočem natanko povedati. Lagati nočem. — Jaz, kakor vam je gotovo znano, bila sem hudo bolna. Pomagati si nisem znala; a tudi moja uboga Stanka je bila celo obupana. V preveliki svoji ljubezni in skrbljivosti ni vedela pomoči. Zatekla se je k Materi milosti ondi v gozdni kapelici. Ko je tam molila, zapazila je, kako Marija stegne svoje roko in jej ponudi zlat križec. In to roko, katera je bila vredna sprejeti darilce naravnost iz Marijine roke, to roko presvitla, hočete ji vzeti. Ne, ne smete.

Vojvodinja: Da, smem in moram.

Sara: Usmilite se, usmilite se Stane in njene revne matere.

Vojvodinja: Samo neki dvom vznemirja mojo dušo. Mislim namreč, da Stana ni bila celo pri pameti, ko je to učinila. Če je bilo tako, pripravljena sem tudi ji podariti zlato prostost. Govorite, ma i, ni vaša hčerka slaboumna?

Sara: Ne. Svesta sem si in s ponosom rečem: Stana je popolnoma pametna v vsakej reči in tudi tatica ni.

Božena: Ne dostuje to, vojvodinja?

Vojvodinja: Dosti trinesite pero in črnilo. Podpišem smrtno ob odbo. (*Vera odide.*) In tam kjer si grešila, moraš prestati kazen. Čez jedno uro pridejo po tebe in te odpeljejo na imenovani kraj.

Stana (*veselo*): K kapelici.

Vojvodinja: Nevredna si odgovora. Zločinka! (*Vse tri odidejo.*)

3. prizor.

Sara (*vije roke*): Zgubljena, zgubljena! Brzo stečem za vo volinjo in jo še enkrat prosim.

Stana: Ostani tu, ljuba mati. Vojvodinja te ne bo slušala. Ne boš našla usmiljenja.

Sara: Pa Stana, ali si že pomislila. Biti brez desne roke. Kaj počneš z eno roko?

Stana: Ubajte se, mamica. Marija naju ne bode zapustila. Ti si me sama učila molitvico,

ki me je tolažila v vsakej bedi in zadregi, in ki me naj tolaži v mojih pregroznih težavah in bolečinah.... O Marija, Mati moja, tebi posvečim svoje oči, svoja ušesa, svoj jezik in srce in sebe popolnoma. Tudi moje roke Ti posvetim Milostna, naj Ti bodo v prijetno darilo. — O ljuba moja mati, nisem presrečna, da sinem tudi jaz Mariji kaj v dar podeliti, kakor ona meni

S a r a : Da, moj otrok ! Ljuba Stana zgodi se ! Premagala si me, dete moje, Daruj jo Mariji, saj j tuda Ona tebe obdarila, ti mučenka Marijina !

(Zavesa pade.)

V. Dejanje.

Zaprta kapelica brez okrasja. Spredej na levi lesena klada črno pregrnjena ali pobarvana.)

1. prizor.

B e l a : (in Vera z desne) Že veš ? vojvodinja je neizprosna.

V e r a : Ona hoče, da se Stana ostro kaznuje.

B e l a : Moj Bog ! — tu leži morilno orodje za nedolžno deklico !

V e r a : Nedolžno — praviš ?

B e l a : No, Vera, se l tudi tebi Stana ne zdi nedolžna

V e r a : Ako jo drugi za krivo spoznajo, naj jaz drugače mislim ?

B e l a : Da, in če bi ves svet obsodil ne-nedolžnost bi jo ti ne smela, ako si svesta njene resnice. Ne misli več tako in ne sodi po krivem.

V e r a : Ako bi bila Stana nedolžn', ali ne meniš, da bi se Marija sama potegnila za resnico?

B e l a : Ne smemo presojati čudne naklepe božje. Pustimo sedaj to. Zmoliva še prav goreče «Zdravo Marijo predno nastopi grozna ura mučenja.

V e r a : Dobro. Pripravljena sem vam pomagati, da se vse srečno izide. — Pa prepozno. Grofinja Božena prihaja urnih korakov.

B e l a : Prepozno. Pred to trdosrčno osebo še pobožnost ni varna. Vse jej je v zasmeh. — Marija je to prepustila. Ne preiskujve dalje čudnih naklepov nebeške kraljice.

2. p r i z o r.

B o ž e n a : (z *desne*) Vojvodinja vpraša, če je vse pripravljeno.

B e l a : Dozdeva se mi celo, da ste veseli radi grozovitne kazni, h kateri so obsodili Stano.

B o ž e n a : No seveda, to pač ne tajim.

V e r a : Se vam ne smili obtoženka ?

B o ž e n a : Nikakor. Današnji dan je zame dan sreče, saj on dokaže, da vlāda še pravica na tej zemlji. Odsekana roka bode to pričala.

B e l a : Pa pomislite, da se je te roke dotaknila Marijina roka sama.

B o ž e n a : O te prazne slejarije ! Ako bi bil človek tako krotak in bi vse verjel, zmešali bi se mu možgani. — No — če bi bila resnica,

kar je govorilo neumno dekle, rada bi ji poljubila roko. I a tatici! (*zasmehljivo*)

Nekdo prihaja z grada! (*Kaže proti desni*)

3. p r i z o r.

(*Vlasta se prikaže. Prinese na blaznici zlat križec, ki je pregrnjen z dragocenim pajčolanam.*)

B o ž e n a : Kaj pa ti prineseš tako rahlo?

V l a s t a : Ukradeno okrasje, zlat križec. ko jega hoče vojvodinja z nova posvetiti Presveti. (*Položi blazino na stopnjico k kapelici.*)

V e r a : Kar se je posvetilo Mariji, je res najbolje, da še ostane vedno njena last. Ni res tako?

B o ž e n a : Zdaj bo zaklad še dolgo o tal nepremakljiv. — Jaz bom vojvodinji nasvetovala naj obesi odsekano roko v to svetišče v glasno svarilo vsem mimoidočim.

B e l a : Odsekano roko! — Nezaslišno!

B o ž e n a : Vsaka rana se zaceli. Konečno se bo tudi dekletu, — tatici. Vaš stari oče, Bela. kot izvežban zdravnik, ima zopet lepo priložnost pokazati svojo spretnost pri vzdravljanju ran na odsekani roki. Ha, ha!

B e l a : Grofinja, le počasi! Moja dolžnost je da se potegnem za čast starega očeta.

B o ž e n a : Prav, prav tako, nisem mislila tako hudo.

V l a s t a : Vojvodinja!

V e r a : In kneginja Ljudmila!

Božena: Se hoče tudi udeležiti današnjega prizora!

Bela: O gotovo ne. Ima preusmiljeno srce za ubogo Stano!

Božena; Kmalu bomo videli, kaj bo. Sem res radovedna!

4. prizor.

(Vojvodinja, kneginja in ostale dvorakinje pridejo. Ena gospa nosi pismo z obsodbo. Vojvodinja in kneginja stopita spredaj. Dvorkinje za njima, Bela, Božena, Vera. Vlasta stoje pri kapeli.)

Vojv: Dovolite, da spregovorim. To je usodepolno mesto, imenovano gozdno svetišče.

Ljudm.: Lep prostorček, pripravljen vzbuditi pobožnost mimoidočih.

Vojv: Mesto tega vzbudil se je na tem mestu grozni naklep v nesrečnem dekletu, storiti božji rop.

Ljudm.: Če je res?

Vojv: Predobro mislimo v vsačem. Sedaj vas spominjam, da pride obsojenka. Ako bi se mogli premagovati pri pogledu nesrečnice, velite mi in koj se lahko odstranite če vam ljubo. *(Dve odideta po Stano.)*

Ljudm.: Ne, tu ostanem, da še enkrat vidim nesrečnega otroka.

Vojv: Pač ni vredna obsojenka vašega pogleda.

Ljudm.: O pa so še večji hudodelniki, pa jih ljubi Bog stori vredne njegovega najsvetejšega pogleda.

Vojv: Resnično! — Dolgo bi še mogla hoditi v vašo šolo kneginja, da bi se nauči a blagoserčnosti in svete modrosti. — Pa kje je tako dolgo obsojenka?

5 p r i z o r.

(Obe ženi, Stana o verigah. Sara, Milena prihajate z desne.)

Stana *(gre na levo, zagleda sekiro, se prestraši)* Moj Bog! sekiro za mojo roko.

(zakrije roko in se obrne v stran, poleg nje Sara in Milena).

Ljudm.: *(k vojv.)* Kdo je ta žena?

Vojv: Ona je mati te roparice.

Ljudm.: *(k Sari)* Smilite se mi, dobra žena.

Sara: *(Sklene roke)* O svitla gospa, še enkrat prosim.

Vojv: Ne! Kneginja Ljudmila, ne slušajte besed te ženske, prosim vas. Verjamite mi, meni sami je jako težko, storiti ta korak. A sedaj, ko sem si popolnoma svesta, ko se je dognalo vse zlodejstvo, ni se mi treba več premagovati. Zgubila sem vse usmiljenje s Stano in njeno materjo.

Ljudm.: Še deklica pravi, da jej je križec podarila Marija sama.

Vojv: Seveda.

Ljudm.: (*Gre k Stani. položi svojo desnico na njeno levo stran in pravi sočutno*) Ubogi otrok, povej vendar sedaj resnico

Stana: (*Žalostno pogleda kneginjo*) Resnico? Kolikokrat še? Nisem vedno resnico govorila?

Ljudm. *Stopi nazaj, z glavo zmajaje*) Nerazumljivo.

Vojv.: Svojeglavno in brezčutno.

Ljudm.: Li smem še nekaj prositi?

Vojv.: Govorite! Naj se zgodi vaša volja.

Ljudm.: Dekle je popolnoma pomano. Skusite jo še sedaj, jo pridobiti za resnico

Vojv.: Hočem. (*Vzame križec z blazine, ga pokaže Stani in pravi*) Glej, nesrečnica, poglej! Že je tu odločilen trenutek. Dati moraš svojo roko. Ali poznaš to stvar?

Stana: O to je oni križec.

Vojv.: Še enkrat te vprašam v imenu Trojedinega ali si ukradla to dragocenost radi bolezni svoje matere? Povej! Si vzela ta križec? Reci le edini, „da“ in prosta si.

Stana: (*žalostno*) Ne.

Vojv.: Kako pa ti je prišel v roko?

Stana: Marija sama mi ga je ponudila in vzela sem ga.

Vojv.: (*položi križec na blazino in reče kneginji*). Ste slišali. Ste zadovoljni kneginja Ljudmila? Kaj rečete sedaj o tem dekletu?

Ljudm : Občudujem jo

Vojv : Je ne boste obsodili ?

Ludm. : Ne, vojvodinja !

Bela : Usmilite se !

Božena ; (*stopi pred Vojv*) Ostanile stanovitna, svetla gospa vojvodinja !

Vojv : Prav mi svetujete Božena (*k Ljudmili*) Kaj pravite vi k temu kneginja ?

Ljudm : Jaz ne rečem ničesar Saj ste vi vojvodinja.

Vojv : Pošljite po rabeljna. — Me se odstranimo. Ne spodobi se, da pasemo oči nad krvavim činom. Vse je pripravljeno. Kje je rabelj !

Vera : On čaka le še vašega povelja.

Vojv : Naj le kar pride.

Stana : Li smem še enkrat moliti k sv. Devici ?

Vojv : Da ! to ti še dovolim , nesrečnica ! res molitve še potrebuješ Prosi, da s tvojo roko tudi ne izgubiš svojo nespokorno, črno dušo.

Odprite kapelo (*Vidi se Marijo kakor v I-dejanju*). Glej sv Devico. Na njenem srcu tu je visel oni križec kojega si ugrabila s svojo tatin-sko roko. Ali jo upaš pogledati z mirnim, neprestrašenim očesom !

Stana : Upam.

Vojv: Tiho. Ne govori več! — Le moli
kolikor ti je mogoče, pobožno.

Stana; (*poje po melodiji, kakor v I. de-
janju.*)

Glej o mati zopet
Pred Teboj klečim,
V drugič že pomoči
Tvoje si želim.
Ker zlodajstva mene
Nad Teboj dolže
Roko mi ohrani
Opraviči me.
Otmi me sramote,
Oh, pomagaj mi,
Zdrava mi Marija.
Slava večna Ti.
Spričaj da poštena
Tvoja dekla je,
Da kar govorila
Je resnično vse . . .

(*Tu zakriči Vera in tudi druge. Pri tretji
vrsti druge kitice je dvignila podoba Marijina po-
lagoma desnico in se je pregibala, kakor je na-
vedeno v govorih, ki slede. Ko je Vera zakričala
preneha Stana s petjem. Vse gleda čudno gibanje
Marijine podobe.*)

Vera: Za Boga vojvodinja!

Vojv: (*prej v stran obrnjena, hitro pogleda*)

Kaj pa je?

Bela: Podoba se giblje.

Vojv: Ni mogoče!

Ljud: Glejte vendar.

Vojv: Da, da! Vidim, Ali je to prevara? Sanje? Se mi moti? Ve vse vidite?

Bož: Marija vzdiguje svojo roko kviško Čudež!

Bela: Sv. Devica sega po svoji kroni.

Milena: Jemlje si lišp z glave.

Ljud.: Sedaj ga ponuja Stani.

Stana: (*pade na kolena*) Saj sem vedela. Mati pridi! (*Sara pride, stopi za njo in sklene roke*). Zahvaljujem se ti, o Marija, da si me rešila. Kakor si mi podarila danes krono, tako si mi nek-daj dala dragocen križec svoji Stani. (*se obrne k Vojv, jej krono kazaje.*) Mi sedaj verjamete vojvodinja?

Vojv: (*hiti k Stani, jo prime za roko*) Ti varovanka Marijina! Kaj še naj rečem? Bila sem pač res zelo zaslepljena. Šteti se moram k onim trinogom, ki so prelili nedolžno kri včasih preganjanja. Stana ljuba, le vzemi krono, katero ti je dala Marija. Nosi jo, vrednejša si je od mene.

Stana: (*Vstane, vzame krono iz Marijine roke in jo položi na blazino h križu ostane potem pri materi na levi spredaj. Marija položi svojo roko na koleno.*)

Ljud.: (*položi roko na ramo vojvodinje prijazno.*) Vojvodinja pomirite se!

Vojv: Ni strašno? Ljubljenko Marijino sem hotela izročiti rabeljnom.

Ljud: Vi ste hotela resnico izvedeti. Marija sama vam jo je odkrila.

Stana: Kaj vam ne ugaja presvitla, da se je Marija potegnila za me?

Vojv: Hvala nebeški Kraljici tisočkrat. A sramujem se pred teboj in vsem navzočimi. (*Vzdihnje*)

Ljud: Temu niste veliko krivi vi, nego vaši sodniki in svetovalci.

Vojv: Kriva sem, me vse smo krive, le vi ne kneginja.

Bela: Vojvodinja jaz tudi ne!

Vojv: (*pritisne Belo k sebi*) Da, ti pohlevna in krotka ovčica. Ti edina na dvoru si slušala glas vesti.

Bela: To ni nič posebnega.

Vojv: Zlaj pa spravimo vse v red. Krono in križ ne sme imeti nihče drug ko Stana, a tudi sekira — mučilno orodje — naj ostane v veden spomin današnjega dne. Tudi pismo z obsodbo. Kje je?

Vlasta: Tu (*ga poda*.)

Ljud: Smem prečitati?

Vojv: O, le čitajte mojo grozovitnost. Jaz zaslužim kazen, a ne Stana.

Ljud: Niste mislili tako. Ali ste obsodbo sami podpisali?

Vojv: Žalibog, da sem.

Ljud: Ste bila sama, ko ste to storila?

Vojv: Ne! Ali če tudi nisem bila, vsa krivda je na meni.

Ljud.: A pokažite vendar, kje je zabeljeno vaše ime? Ne morem najti.

Vojvod.: (*Vzame pismo, gleda, ne najde. Začudeno.*) Kaj vidim! Zopet novo znamenje usmiljenja presvete Device. Ona in nihče drug je izbrisala moje ime raz usodepolni papir.

Ljud.: Svet in strašen je ta kraj.

Vojv.: Namesto priproste kapelice vzdigovala se bode na tem mestu v kratkem veličastno poslopje, hiša Matere božje. Zato skrbela bom jaz.

Bož.: To bi bilo vredno in prav. Zdaj pa visokost, dovolite, prosim, da spregovorim z revno deklico par besedij. Po vašem vzgledu moram tudi jaz poravnati storjeno krivico. (*gre k Stani*) Poslušaj dobra Stana! Ne presliši mojih besed. Res hudo, grozno neusmiljeno sem ravnala s tabo. Pa vedi, da sedaj rada če le ti zahtevaš, položim glavo pod ono grozno sekiro da mi le vse odpustiš. Mi odpustiš Stana?

Stana.: Odpuščam, ali saj nimam ničesar odpuščati.

Bož.: Še ni dovolj. Zaničevalno sem ravno kar zatnjevala, ako bi bila resnica, kar ti pripoveduješ Stana — hotela bi poljubiti posvečeno roko tvojo, katerej se je približala in nagnila se roka Matere Marije same. — In sedaj vidim da je to istina in Božena je bila še vedno zvesta v izpolnjevanju svojih obljub; zatorej (*poklekne*) v polni ponižnosti in globokem spoštovanju poljubljam tvojo roko. (*poljubi*)

Stana: (*v zadregi*) Grofinja Božena, ali naj dovolim?

Bož: In sedaj svitla gospa vojvodinja. Gosim še enkrat, odpustite mi tudi vi. Ako se bo po vašem povelju sezidala hiša božja, hočem biti jaz prva, ki vas bo prosila, da spremenite ta kraj v samostan kjer se lahko pokori do smrti hudobna grofinja Božena.

Stana: In dovolite, da vam jaz služim kot zadnja dekla.

Vojv: Ne! Z menoj pojdeš na dvor. Bodi od danes naprej ob mojej strani in spričuj mojemu narodu preveliko usmiljenje, katerega ti je izkazala Marija.

Stana: Nevredna sem! Pa gospod se je vzel na nizkost svoje dekle.

Vojv: Sedaj pa pokleknimo in zahvalimo se sveti Devici za velke dobrote, s kojimi nas je blagovolila obiskati. S sveto pesmijo počastimo Marijo, Vir vseh milosti (*vse pokleknejo: Vojv in Stana na stopnici kapelice, druge zadaj*).

P o j o :

To v ponižnosti častimo.

Deva v slavi Ti poje

Glej skesani tu klečimo

Odpuščenja Te prosé.

Ker smo tedovratni bili.

Te Marija skušali,

O, odpusti, ker grešili

Zoper Te, ki sveta si.

(Zavesa pada.)

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

00000520061

izdalo in založilo Uredništvo „Novega lista“.

Tiskarna Dolenc (Fr. Polić) — Trst. —

P. št. 124/37.

Dovoljmi se opozoviter
v doborani katoliškega svet,
nega društva o Lj. Polići.
Ljubljana, dne 17. 12. 1929.

[Handwritten signature]

et,

TISKARNA DOLENC

V TRSTU

je natisnila v zadnjem času te le knjižice :

1) <i>Ricmanje</i>	20	vin.
2) <i>To moram čitati</i> (proti pijančevanju)	10	»
3) <i>Dan sprave</i> (igra » » »)	20	»
4) <i>Raz Marijino srce</i> (igrokaz)	15	»
5) <i>Na ples</i> (100 strani)	30	»

